

Yhdyskuntapalvelu rangaistuksena

HENRIK LINDERBORG

Harvoille vaihtoehdoille rakentuva rangaistusjärjestelmä

Suomalaiselle kriminaalipolitiikalle on tunnusomaista maltillisuus rangaistusjärjestelmää koskevien uudistusten suhteen. Tärkeitä rangaistusjärjestelmän uskottavuuden kannalta on eräiden yleisten oikeudenmukaisuusnäkökohtien toteutuminen rangaistusten mittaamisessa. Keskeisiä oikeudenmukaisuusnäkökohtia ovat yhdenvertaisuus- ja suhteellisuusperiaatteet. Tämän lisäksi rikosoikeudelliselta järjestelmältä odotetaan, että sen toiminta on ennustettavaa. Tämä on puolestaan edellyttänyt mahdollisimman selkeää ja yksinkertaista rangaistusjärjestelmää. Suomalaiseen rangaistusvalikoimaan ovat aina 1990-luvun alkuun asti kuuluneet pääasiassa sakko, ehdollinen rangaistus ja vankeus. (Koskinen 1994.)

Yhdyskuntapalvelun käyttöönottoa onkin pidetty merkittävänä muutoksena rangaistusjärjestelmässämme (esim. Utriainen 1998, 1202). Millainen rangaistus yhdyskuntapalvelu siis on? Tarkastelen tätä kysymystä seuraavassa tekemäni tutkimuksen perusteella. Esitin tutkimukseni keväällä 2001 Åbo Akademiassa sosiaalipolitiikan väitöskirjana.

Yhdyskuntapalvelu vaihtoehdoksi

Yhdyskuntapalvelu mainitaan vaihtoehtona lyhyille vankeusrangaistuksille jo rikoslain uudistamista pohittaneen komitean mietinnössä 1976 (Rikosoikeuskomitea 1976). Konkreettinen työ yhdyskuntapalvelun saamiseksi seuraamusjärjestelmään aloitettiin rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä 1980-luvulla. Uudistusta valmistelemaan asetettiin erityinen komitea (Yhdyskunta-

palvelutoimikunta 1989) ja suunnitteluryhmä (Yhdyskuntapalvelun suunnitteluryhmä 1990). Niiden laatimissa mietinnöissä yhdyskuntapalvelun yhdeksi tavoitteeksi asetettiin tuomitun sosiaalisen toimintakyvyn lisääminen. Sosiaalisella toimintakyvyllä tarkoitettiin kykyä selviytyä arkipäivän normaaleista toiminnoista, kuten asumisesta, työstä, ihmissuhteista, harrastuksista ja yleensä yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Sosiaalinen toimintakyky rinnastetaan elämänhallintaan, jonka todetaan puuttuvan edellä mainituilla alueilla varsinkin niissä tapauksissa, joissa päihteet ovat hallinneet elämää. Yhdyskuntapalvelun oletetaan toimivan tässä suhteessa positiivisesti siten, että tuomittu joutuu organisoimaan ja kontrolloimaan ajankäyttöä eri tavoin kuin ennen. Pitkälle ajalle jaksottuvan säännöllisen elämänmuodon uskotaan helpottavan tuomitun selviytymistä myös muista arkipäivän tehtävistä, jotka vaativat organisointikykyä.

Yhdyskuntapalvelu aloitettiin lakiesityksen mukaisesti vuonna 1991 kokeiluna, ja se vakinaistettiin vuonna 1997 (L 1055/1996) (Linderborg 2001, 46–48). Hallituksen esityksessä (144/1996) vakinaistamista koskeväksi laiksi ehdotetaan, että tälle rangaistukselle ominaiset piirteet säilytetään sellaisina, jollaisiksi ne olivat muotoutuneet kokeilukauden aikana. Yhdyskuntapalvelu tuomitaan vaihtoehtoisena rangaistuksena enintään kahdeksan kuukauden vankeusrangaistuksille. Suoritettavien palvelutuntien vähimmäis- ja enimmäismäärät ovat 20 ja 200 tuntia. Esityksen mukaan yhdyskuntapalvelu voidaan tuomita kaikista rikoksista samalla tavoin kuin vankeus. Ehtona on, että rangaistus yhdestä tai useammasta rikoksesta on kussakin tapauksessa enintään kahdeksan kuukautta.

Yhdyskuntapalvelulain (L 1055/1996) mukaan

syöttäjän tulee pyytää kriminaalihuoltoyhdistyksen aluetoimistolta¹ selvitys rikoksesta epäillyn soveltuvuudesta yhdyskuntapalveluun sen jälkeen, kun hän on päättänyt syytteen nostamisesta sellaisesta rikoksesta, josta seuraamuksena voi olla yhdyskuntapalvelu. Käräjäoikeudelle lähetettävästä soveltuvuusselvityksestä tulee ilmerä asianomaisen halukkuus yhdyskuntapalveluun. Yhdyskuntapalvelun käyttäminen vaihtoehtona tulee kysymyksen vasta siinä vaiheessa, kun käräjäoikeus on ensin päättänyt vankeudesta. Tällä tavoin haluttiin turvata uusklassisen rikosoikeuden yhdenvertaisuus- ja suhteellisuusperiaatteet rangaistuksen mittaamisessa niin, että yhdyskuntapalvelu todellakin korvaa vankeusrangaistuksen eikä lievempiä rangaistusmuotoja, kuten sakkoja tai ehdollista rangaistusta². (Takala 1994, 109.)

Aineisto

Haastattelin tutkimustani varten 28:aa yhdyskuntapalveluun tuomittua henkilöä. Keräsin empiirisen aineistoni keväällä 1999 kuudessa sellaisessa kaupungissa, joissa kriminaalihuoltoyhdistyksellä on toimipiste. Esitän heidän kertomuksensa elämänkulun kontekstissa tehdäkseni ymmärrettäväksi ne tekijät, jotka olivat johtaneet heidän lainvastaiseen käyttäytymiseensä. Olen samalla halunnut tehdä ymmärrettäväksi myös heidän yhdyskuntapalvelun aikaisen elämäntilanteensa. Pyrkimyksenäni oli osoittaa, millaisen merkityksen rangaistus saa yksittäisen ihmisen elämänkulussa. Mitä yhdyskuntapalvelun tapaisen rangaistuksen suorittaminen vaatii siihen tuomitulta? Kuinka tuomitut kokevat toisaalta tähän rangaistukseen sisältyvän tuskan ja toisaalta sen hyödyn sekä millaisen merkityksen he antavat sille suhteessa omaan elämäntilanteeseensa. Lähtökohtanani on ollut kriminologinen näkemys, jonka mukaan lainvastaista käyttäytymistä ja sen kehittymistä ei voida tarkastella irrallaan yksilön

¹1.8.2001 toteutetun organisaatiouudistuksen jälkeen kriminaalihuoltoyhdistyksen nimi vaihtui kriminaalihuoltolaitokseksi ja siitä tuli samalla osa oikeusministeriön alaista rikosseuraamusvirastoa (Linderborg 2002, 107).

²Vuonna 2001 rikoslakia muutettiin niin, että yhdyskuntapalvelu voidaan tuomita enintään yhden vuoden mittaisen ehdollisen rangaistuksen lisäseuraamuksena, mikäli ehdollisen rangaistuksen yksinään ei katsota olevan tarpeeksi ankara seuraamus (L 520/2001).

muusta elämästä (esim. Sampson & Laub 1990). Oletin yhdyskuntapalvelun olevan sellainen rangaistus, että siihen tuomittaessa tulee ottaa huomioon myös ihmisen koko elämäntilanteen vaikutus rangaistuksen suorittamiseen.

Haastattelut olivat luonteeltaan elämäkerrallisia teemahaastatteluja (Öberg 1997). Niissä käsiteltiin haastateltavien elämäntilannetta ennen yhdyskuntapalvelua ja sen aikana sekä heidän tulevaisuuden suunnitelmiaan. Minulla oli kaksi pääasiallista kriteeriä etsiessäni haastateltavia. Heidän rangaistuksensa vähimmäismäärän oli oltava 90 tuntia ja heidän oli oltava rangaistuksensa suorittamisen loppuvaiheessa. Perustelin tätä sillä, että haastateltavat olivat tällä tavalla ehtineet saada ajallisesti tarpeeksi näkemystä yhdyskuntapalvelusta rangaistuksena sekä ennen kaikkea sen vaikutuksesta heidän omaan elämäntilanteeseensa.

Elämänkulun näkökulma rikollisuuteen

Haastattelujen edetessä tutkimukseni johtavaksi ajatukseksi muotoutui elämänkulun näkökulma rikollisuuteen (Sampson & Laub 1993). Elämänkulun näkökulmasta rikollisuus nähdään ”dynaamisesti muun elämänkulun kontekstissa kehittyvänä ilmiönä” (Hagan 1988, 260). R. J. Sampson ja J. H. Laub (1993, 246–250) käyttävät elämänkultureeettisesta näkökulmasta nimitystä rikoksen sosiogenesis. He uskovat, että tämän teorian avulla rikollinen käyttäytyminen voidaan yhdistää lapsuuden ja nuoruuden erityispiirteisiin sekä aikuisiän sosiaalistaviin vaikutuksiin. Teoriassa yhteiskunnan rakenteellinen konteksti välittyy lapsuus- ja nuoruusiän kokemusmaailmaan ennen kaikkea koulun ja vanhempien informaalisien kontrollin kautta. Merkittävimmät vaikutteet lainvastaiseen ja poikkeavaan käyttäytymiseen saadaan tässä vaiheessa perheen, koulun ja kaveripiirin sosiaalistavissa prosesseissa.

Antisotiaalisessa käyttäytymisessä voidaan havaita voimakas jatkuvuus lapsuudesta aikuisuuteen eri elämänvaiheissa. Toisaalta aikuisiän sosiaalinen pääoma selittää yllättäviäkin muutoksia elämänkulussa huolimatta nuoruusiän antisotiaalisesta käyttäytymisestä. Työmarkkina-aseamalla, perhetilanteella ja muulla sosiaalisella verkostolla on teorian mukaan merkittävä yhteys aikuisiän antisotiaaliseen käyttäytymiseen. Mitä voimakkaammin yksilö on sitoutunut työ- ja perhe-elämään aikuisiässä, sitä vähemmän hänellä on

esimerkiksi lainvastaista käyttäytymistä. Toisaalta vasta aikuisiässä ilmenevän lainvastaisen käyttäytymisen voidaan olettaa johtuvan henkilön heikentyneistä sosiaalisista sidoksista työmarkkinoille sekä perhe-elämään, vaikka hänen elämänkulkunsa olisi aikaisemmin ollut tavanomaista. Nuoruudessaan hyvin sosiaaliset henkilöt voivat puolestaan aikuisiässä muuttaa käytöstään sovinnaiseksi työ- ja perhe-elämään luomiensa siteiden kautta. (Sampson & Laub 1993, 248.)

Elämäntyyppien identifiointi

Elämäntyyppiteoreettinen näkökulma sopi aineistooni siksi, että lainvastaisen käyttäytymisen kehittyminen ja siinä tapahtuneet muutokset selitettiin suhteessa koko elämään. Käyttäytymisessä tapahtuneet muutokset eri ikäkausina johtuvat siitä, että erilaiset muodolliset ja epämuodolliset sosiaalisen kontrollin instituutiot vaihtelevat elämäntyyppien aikana. Elämäntyyppiteoreettisessa näkökulmassa korostuu erityisesti epämuodollisen sosiaalisen kontrollin merkitys. Epämuodollinen sosiaalinen kontrolli ilmenee niissä vastavuoroisissa rooleissa, joiden kautta yhteiskunnan jäsenet sitoutuvat toisiinsa ja samalla muodollisiin sosiaalisiin instituutioihin. (Sampson & Laub 1993, 18.)

Löysin materiaalistani kaksi elämäntyyppiä. Selvin ero näiden kahden välillä oli siinä, että ensimmäisen tyyppin edustajat kuvasivat elämäntyyppinsä lapsuudessa ja nuoruudessa suhteellisen ongelmattomaksi ja tavalliseksi. He olivat tänä aikana hankkineet itselleen sellaista sosiaalista pääomaa, joka mahdollisti työ- ja perhe-elämään pääsemisen. Liukuminen tältä konventionaaliselta radalta elämän sivuraiteille tapahtui useimpien kohdalla vähitellen. Heidän suurin ongelmansa oli yhä vakavammaksi muuttuva alkoholi- ja/tai huumeriippuvuus ja siihen liittyvä elämäntyyppi, joka useiden kohdalla vähitellen syrjäytti konventionaalisen elämäntyyppin ja teki samalla yhä vaikeammaksi myös ylläpitää siihen kuuluvia rooleja. Kutsun tämän tyyppin edustajia aikuisiän poikkeaviksi. Aineistossani heitä oli 15. Heidän tavallisin rikoslajinsa oli rattijuopumus ja siihen liittyvät muut rikokset sekä huumausainerikokset, joihin liittyi usein myös omaisuusrikoksia. Yksi aikuisiän poikkeavista on 55-vuotias Pentti, joka on haastatteluhetkellä työtön. Hän on ammatiltaan kuorma-autonkuljettaja, jo-

ka on menettänyt ajokorttinsa lukuisten rattijuopumustuomioiden takia.

– Kerro lyhyesti elämäntyyppisi.

– Pentti: Mulla oli näitä törkeitä rattijuopumuksia. Nyt on sitten ensimmäinen kerta tätä yhdyskuntapalvelua. Kaks kertaa oon istunu linnassa ja kerran työsiirtolassa. Tää elämäntilanne on mennyt vaan huonompaan suuntaan ton avioeron jälkeen. En osaa elämäntilannetta oikein muuten kuvata kuin että oon yrittänyt viinasta päästä eroon.

– Milloin tää sun ero tapahtui?

– Pentti: 93

– Mistä ero johtui?

– Pentti: Ilmeisesti se ero johtui tästä juopottelevasta elämäntyylistä. Kyllähän se oli pääasiallinen syy.

– No sulla on kuitenkin asunto?

– Pentti: Mulla oli asunto mutta se meni myyntiin. Ei kumpikaan pystynyt sitä lunastamaan. Oli sen verran velkaa vielä.

– No miltä tää tilanne nyt tuntuu?

– Pentti: Katkeralta. Ei oikein muuta osaa sanoa.

Aikuisiän poikkeaville vastakkaisen ryhmän muodostivat ne haastateltavat, jotka olivat jo hyvin varhain aloittaneet lainvastaisen käyttäytymisensä. Kutsun heitä yksinkertaisuuden vuoksi nuoriksi poikkeaviksi. Tämän tyyppin edustajien sosiaalinen tausta oli hyvin vaikea ja ongelmallinen. He olivat alusta alkaen saaneet erittäin vähän sellaista sosiaalista pääomaa, joka olisi auttanut heitä sitoutumaan yhteiskuntaan konventionaalisella tavalla. Samanikäisten ja samanlaisessa elämäntilanteessa olevien nuorten muodostamasta jengistä tuli heidän tärkein sosiaalisen pääoman lähteensä. Lapsuudenkoti kuvattiin nuorten kertomuksissa rikkinäisenä. Alkoholi ja väkivalta muodostivat lähes kaikissa kertomuksissa olennaisen osan lapsuuden sielunmaisemaa. Yksi nuorista poikkeavista on Late. Haastatteluhetkellä hän on 23-vuotias. Hän on elänyt katunuoren elämää 14-vuotiaasta lähtien muutettuaan kotiaan.

– Voit sä kertoa miten sä ajaudit tälle rikolliselle uralle?

– Late: No se oli ku joutu semmisiin piireihin nuorempana, semmosena teini-ikäisenä pojankloppina. Oli kovat piirit, vähän kova kaveripiiri. Ehkä se sit vähän ajoi siihen.

– Liittykse siihen kun te vaihdoitte asuinpaikkaa?

– Late: No kyll se oli alkanut vähän aikaisemmin et joka puolella ollut semmonen taipumus mennä väärään kaveriporukkaan

– Minkälaista se elämä oli?

– Late: No me tehtiin kaikennäköistä sen jengin kanssa et ei me oikeestaan koulua käyty ollenkaan. Me roikuttiin vaan kaiket päivät kaupungilla ja tehtiin mitä mieleen juolahtaa.

– Eli mitä?

– Late: Kaikennäköistä. Ne oli aluksi myymälävarauksia. Sit ne alko mennä murtoihin.

Millaisena haastateltavani kokivat yhdyskuntapalvelun oman elämänsä kannalta? Tarastelen sitä seuraavassa.

Palvelupaikat ja palvelutehtävien luonne

Tyypillisiä yhdyskuntapalveluun tuomittujen suorittamia tehtäviä Suomessa ovat olleet erityyppiset korjaus-, siivous- ja palvelutehtävät. Lisäksi tehtäviin on kuulunut lasten ja vanhusten sekä kehitysvammaisten hoitoa. (Muilu 1999, 18.)

Haastateltavien palvelupaikoilla suorittamat tehtävät olivat seuraavanlaisia:

Seitsemän henkilöä hoiti laitosapulaisen tai talonmiehen tehtäviä kunnallisissa vanhusten palvelukeskuksissa tai vanhainkodeissa. Tehtäviin kuului siivoamista, aputoita keittiössä, aterioiden kotiin vieniä sekä vanhusten kävelyttämistä ja muuta seuranpitoa.

Kolme henkilöä työskenteli päiväkotiapulaisina kunnallisissa päiväkodeissa. Tehtäviin kuului siivoamista, ruoanlaitossa auttamista ja muita päivittäisiä rutiinitehtäviä.

Kaksi henkilöä toimi laitosapulaisina kunnallisissa kehitysvammaisten huoltolaitoksissa. Tehtäviin kuului päivittäisissä rutiineissa auttamista ja myös hoitotehtäviä.

Neljä henkilöä työskenteli yksityisten säätöiden ylläpitämissä näkövammaisten palvelukeskuksissa avustustehtävissä.

Neljä henkilöä suoritti palveluksensa sairaalossa. Kolme heistä suoritti aputehtäviä, kuten ruoan viemistä osastoille ja piha-alueiden siivousta. Yksi hoiti lääkärin tehtäviä.

Kaksi henkilöä toimi auton apumiehinä hyväntekeväisyysjärjestöjen ylläpitämillä kirpputoreilla.

Neljä henkilöä suoritti yhdyskuntapalvelua seurakuntien ylläpitämissä palvelukeskuksissa. Yksi heistä toimi kerhoisäntänä, kaksi teki erilaisia korjaustöitä. Yksi työskenteli palvelutehtävissä hautausmaalla.

Kaksi työskenteli ammattioppilaitoksissa atk-oppettajina ja tukihenkilöinä.

Haastateltavien palveluaika oli yleensä jaettu niin, että he suorittivat palveluksensa 3–4 tunnin jaksoissa kaksi kertaa viikossa. Tällä tavalla palvelusajasta tuli kokonaisuudessaan yhtä pitkä kuin varsinaisesta vankeusrangaistuksesta olisi tullut. Yhdyskuntapalvelua suorittavan elämäntilanteesta riippuen tehtävä työrupeama suoritettiin päiväsaikaan, illalla tai viikonloppuisin.

Kokemukset palvelupaikoista

Yhdyskuntapalveluna suoritettavien työtehtävien vaikutuksesta siihen, kuinka rankaisevana tai toisaalta motivoivana rangaistus koetaan, on tehty monia tutkimuksia. G. McIvorin (1992) Skotlannissa tekemässä tutkimuksessa todetaan, että yhdyskuntapalveluun tuomitut arvostivat erityisesti sellaisia palvelupaikkoja, joissa he saattoivat hyödyntää ja kehittää käytännöllisiä ja sosiaalisia taitojaan samalla, kun heidän työnsä oli hyödyksi myös palvelupaikkojen järjestäjille. J. Hinesin (1997) Englannin yhdyskuntapalveluohjelmista tekemässä tutkimuksessa todetaan, että palveluna tehtävän työn luonne vaikuttaa eniten siihen, miten rangaistus koetaan. W. McWilliamsin ja K. Peasen (1980) Skotlannin yhdyskuntapalvelun alkuvaiheita kartoittavassa tutkimuksessa yhdyskuntapalvelun luonne rangaistuksena ilmeni siten, että joidenkin palvelupaikkojen järjestäjät halusivat rangaistuksen ankaruuden heijastuvan myös palvelutehtävissä, jotka saattoivat saada pakotyön piirteitä. D. Walshin ja P. Sextonin (1999, 63) Irlannissa tekemästä tutkimuksesta ilmenee, että palveluun tuomittujen suurin ongelma oli ”boring work”. Pitkästyttävät palvelutehtävät koettiin epäkiittolisina ja tällaisissa tapauksissa työn rangaistuksen luonne korostui.

Myös haastateltavieni kertomuksissa oli samoja piirteitä. He pohtivat sitä, millaiset työtehtävät koettiin mielekkäinä ja mitkä puolestaan pääasiassa palvelun rangaistuksen luonnetta korostavina. Tällaisina rankaisevina työtehtävinä mainittiin ennen kaikkea siivoustyöt. 43-vuotias Raimo, yksi aikuisiän poikkeavista, on koulutukseltaan diplomi-insinööri ja työskenteli aikaisemmin toimitusjohtajana. Siivoaminen tuntuu rankaisulta:

– Mitä hommia sä teet?

– Raimo: No nää palveluhommathan on yleensä sellaisia hommia, mitä kukaan muu ei viitti tehdä että siivoamista ja tollasta. Siis tuolla sairaalassa niin tota kaikkennäköstä tollasta paikkojen siistimistä. Ei siis lattioiden siivoamista mutta esimerkiksi lehtien haravoimista ja oksien keräilyä ja tän tyypistä.

– No miltä se on tuntunut?

– Raimo: No äärimmäisen typerältä tavallaan. Mutta sitten sitä vaan harmittelee että kuin helvetti mä oon näin tyhmä et mä oon hakeutunu tänne.

Siivoustöihin joutuneet haastateltavani kuvasivat, kuinka he yrittivät eri tavoin sietää epäkiittolisina kokemansa tehtävät. Yleisin tapa oli eräänlainen fatalismi. Rankaisuna saatu palvelutehtävä oli suo-

ritettava tavalla tai toisella huolimatta siitä, miten ikävää se oli. Seuraava kuvaus on hyvä esimerkki siitä, miten haastateltavani sovelsivat fatalismin periaatetta:

– Mitenkäs nää työtehtävät tässä yhdyskuntapalvelussa? Onks ne sun mielestä järkeviä vai ei?

– Väpä: Täytehommua. Semmosta et jos ei oo mitään hommaa niin sit keksitään. Niiku tänää pomo katto kelloa ja sano et tässä on nyt tän verran vielä aikaa et käy lapioimassa lunta tosta oven edestä toisest kasasta toiseen kasaan.

– Miltä se tuntu?

– Väpä: Ei mitään. Mä kävin hoitamassa sen. Se on homma siinä missä muutkin.

Sellaiset palvelutehtävät, joissa saatettiin hyödyntää omaa ammattitaitoa tai muuta osaamista, koettiin motivoivina. J.-P. Takalan (1994, 111–114) yhdyskuntapalvelukokeilusta tekemässä haastattelututkimuksessa saatiin samanlaisia tuloksia. Tällaisiin tehtäviin määrätty haastateltavat kertoivat, että he kokivat tekevänsä jotain hyödyllistä ja korvasivat samalla sitä, mitä he olivat rikkoneet. Palvelun rangaistuksen luonne ei korostunut näiden henkilöiden kertomuksista muuten kuin siten, että työtä tehtiin korvauksetta ja muiden määräämänä aikana. 56-vuotias Matti kuvaa seuraavassa, kuinka hän koki palveluna tekemänsä lääkärityön:

Matti: Mä nään sen niin että okei se on rangaistus mulle tottakai. Sehän on selvä. Enhän mä siitä mitään palkkaa saa et mä olen siellä ja teen mut mä saan sen palkinnon et mä teen jotain hyödyllistä ja saan samalla hoitaa myös omat asiani edes jollain tavalla.

Matti koki antavansa ammattitaitonsa ilmaiseksi yhteiskunnan käyttöön, mutta sovittavansa optimaalisella tavalla rattijuopumustuomiotaan. Pease (1985, 60) käyttää nimitystä ”työn kautta saavutettu sovituksen tunne” (feelings of reconciliation resulting from the work) kuvattessaan yhdyskuntapalvelun rangaistuksen luonnetta. Matin tapauksessa sovituksen tunne syntyi siten, että hän koki olevansa hyödyllinen ja tarpeellinen palvelupaikallaan. Nuoria poikkeavia edustava Rane ilmaisee sen omalla kohdallaan seuraavasti:

– Millaiselta tää työ tuntuu täällä?

Rane: Tota joo. Kyllä mä oon aina tykänny olla ruoan lähellä että äiti on keittäjä ja sisko on tarjoilija ja musta piti tulla kokki. Täällähän mä oon päässyt nyt tekemään ja sit noi vanhukset kelle mä vien ruokaa niin niistä näkee et ne on sillain tyytyväisiä et siit tulee mulle hyvä fiilis.

– Ja ne luottaa sinuun vaikka sä oot aikaisemmin ollut vankilassa?

– Rane: Niiku tässä on mummo mille mä vien päivittäin ruokaa kun mä oon yhdyskuntapalvelussa niin sillä on rahaa monia kymmeniä tuhansia niin mulla ei edes käyny mielessä että mä siltä mummolta veisin rahaa.

Aivan kuten Matti myös Rane kuvaa varsinaiset palvelutehtävänsä mielekkäinä siksi, että hän kokee olevansa hyödyksi auttaessaan ruoanlaitossa vanhusten palvelukeskuksessa ja viedessään ruokaa vanhuksille. Rane kertoi, kuinka vankila oli vahvistanut hänen rikollista identiteettiään ja saanut hänet samastumaan rikolliseen alakulttuuriin ja sen toimintatapoihin. Vankilassa ollessaan hän oli jatkanut lainvastaista liiketoimintaa, kuten huumeiden ja alkoholin myyntiä, ja yrittänyt kaikin tavoin hyötyä muiden riippuvuudesta. Yhdyskuntapalvelussa ollessaan hän ei voinut kuvitella hyödyntävänsä siinä ilmeneviä mahdollisuuksia esimerkiksi anastamalla vanhusten omaisuutta.

Yhdyskuntapalvelun tuska

Rikosoikeudellisen rangaistuksen yksi keskeinen piirre on, että sen tulee sisältää yleisesti epämiellyttävänä ja tuskallisena pidetty seuraamus (esim. Walker 1991, 1–2). Rikoksenteikijän tulee siksi menettää jotain yleisesti arvokkaana pidettyä niin, että rangaistus säilyttää N. Christien (1982) sanoin rangaistusarvonsa ja samalla uskottavuutensa suuren yleisön mielessä. Vankeusrangaistus on tässä mielessä säilyttänyt ja jopa vahvistanut asemaansa useiden maiden kriminaalipolitiikan kovana ytimenä (esim. Garland 2001). Millaista tuskaa ja menetystä yhdyskuntapalvelu sitten merkitsi haastateltaville ja millaisen rangaistusarvon he sille antoivat verrattuna vankeusrangaistukseen, jonka vaihtoehto se on? Heidän kertomuksensa vaihtelivat, mutta yhteistä niille oli kuitenkin se, että yhdyskuntapalvelu koettiin monella tavalla vaikeana. Vaikka useat haastateltavat sisällyttivätkin siihen sovituksen elementin, ei palvelupaikkaan menoa pidetty minä tahansa normaalina työhön menona vaan rangaistuksena, joka myös jossain määrin leimasi heidät ja teki palveluksessa olon raskaaksi. Siksi useat haastateltavat kertoivat myös epämääräisestä häpeän tunteesta, jota he kokivat. 34-vuotias Myrtsi kuvaa tätä tunnetta seuraavasti:

– Millaisella tunteella sä oot tässä palvelupaikassa?
 – Myrtsi: Kyllä mull on koko ajan semmonen tunne kun mä täällä oon että mä oon rikollinen ja sillä siisti.
 – Niin että sä tunnet itses sillein tietyllä tavalla rangaistuksi?
 – Myrtsi: No on sillein. Sehän tässä onkin jännää että kun mä kävelytän noita vanhoja ihmisiä niin välillä tuntuu siltä että ihmiset tuijottaa tällain näin että mikäähän toikin mies on joka kävelyttää tuolla vanhoja ihmisiä. Onkohan se tehnyt jotain pahaa tai muuta. Musta tuntuu että jokainen tietää minkä takia mä täällä kävelytän noita.
 – Minkälainen se tunne on?
 – Myrtsi: Se on samanlainen tunne kuin krapulassa kun mä luulen että ihmiset kyttää ja kattoo tollain viistosti ett voi helveti tommonen tossa mitä sekun nyt tomosen papan kanssa pyörii tossa. En mä tiedä se tunne on niin ihmeellinen kun mä tuun tänne. Toisaalta se on hyvä tunne että mä teen jotain sen takia että mä oon tehny jotain rikollista ett mä joudun tekemään sen asian eteen jotain. Niuku hyvittämään sitä jotenkin.

Monet haastateltavista kertoivat, että heidän annettiin palvelupaikoilla myös ymmärtää, mikä heidän asemansa rangaistuna oli. Joissain palvelupaikoissa se saatettiin tehdä hyvin suorapuheisesti, kuten Antti seuraavassa kertoo:

– Sä sait muistutuksen siellä palvelupaikalla. Voit sä kertoa miksi?
 – Antti: No siellä on nainen esimiehenä ja mä en oo oikein pärjänny naisten kanssa. Ehkä se on kotoo lähös in joskus aikanaan tuo ajatus naisten työstä ja miesten työstä.
 – Eli mitä sä teit silloin?
 – Antti: Mattojen puristelu. Mä sanoin että täytyis noi matot puristella ja sit imuroidaan ja viedään tuuletumaan. Se sano että täytyy lyödä ja harjata. Mä sanoin että kyllä mä teen kun kerrotte ekana miksi mä sen teen. Siitä tuli sitten se muistutus että mä mäkäätän vastaan.
 – Eli se oli aika tiukka se komento siellä?
 – Antti: Oli se aika tiukkaa. Se muija otti moraaliseksi asiaksi ittelleen että kun mä suoritan rangaistusta niin mun pitää kanssa kärsiä sinä aikana kun mä suoritan rangaistusta.

Tulkitsin Antin kertomuksen niin, että hän yritti ”vastaan mäkättämällä” kyseenalaistaa nöyryyttäväksi kokemansa aseman naisiesimiehen kurinpitovallan alla olevana rangaistuna. Antti kuvitteli ainakin hetkeksi pääsevänsä nousemaan tästä asemasta näyttäessään naisiesimiehelle asiantunteuksensa siivouksessa. Antin kuvaama konflikti toistui eri muodoissa myös muiden haastateltavien kertomuksissa.

J. Kääriäisen (1994, 151–152) mukaan vankeusrangaistukseen sisältyy virallisen repression lisäksi erilaisia epävirallisia repression muotoja. Epävirallisia muotoja rangaistus voi saada siten,

että vankilahenkilökunta vaikeuttaa vangin mahdollisuuksia hoitaa käytännöllisiä asioita, huomauttelee eri asioista sekä näyttää henkilökohtaisen vastenmielisyytensä vankia kohtaan. Myös useat haastateltavani kokivat joutuneensa tällaisen epävirallisten repression muotojen kohteeksi palvelupaikoillaan. Heidän toiseutensa saatettiin osoittaa suoraan kuten edellä esitetystä Antin esimerkissä. Toiseutta saatettiin osoittaa myös epäsuorasti. 23-vuotias Eetu kertoo seuraavassa, kuinka hän oli kokenut yhteiskunnallisen toiseutensa palvelupaikallaan:

– Kerro minkälaista se kohtelu oli.
 – Eetu: No tavallaan sellainen asenne et mä huomaan et ne todellakin pitää mua huonompana kuin muita. Ne ei tajuu et tää on mulle semmonen juttu jonka mä hoidan pois. Muuten mulla on omat duunit ja muuta. Noi ämmät tosiaan se mua ärsyttää niiden halveksiva asenne. Vittu mun on monta kertaa tehnyt mielel sanoa että mä tienaän puolet sua enemmän et mulla on asiat ihan hyvin et mä hoidan vaan tän pois ku on tullut ryssittyä.

Toiseus saatettiin osoittaa myös niin, että palvelupaikoilla kiinnitettiin huomiota haastateltavien taukoihin, ajankäyttöön ja muihin toimintoihin eri tavoin kuin muiden työntekijöiden kohdalla. Joillain palvelupaikoilla ei yhdyskuntapalvelua suorittavien sallittu pitää ollenkaan taukoja. Rangaistusta suorittavana oli tehtävä hänelle annettu työ minuutilleen ilman mitään lepoa. Annettu työ koettiin näissä tapauksissa nimenomaan puhtaasti rangaistuksen välineenä. 34-vuotias Tuomo kuvaa seuraavassa, kuinka tämä pakkotahtisuus ilmeni hänen kohdallaan. Hän suoritti palvelustaan vaikeasti vammaisten lasten hoitolaitoksessa.

– Sä kerroit että ne valitti sun tavasta tehdä työtä.
 – Tuomo: Joo siitä kun mä en välillä muka tee mitään. Mut kun mulle on ilmoitettu alun perin et mä en voi tehdä määrättyjä töitä. Pakko mun on silloin seistä kädet ristissä tai kattoo telkkari. Tulisivat sanomaan siten mitä saa tehdä kun en mä voi mennä mitään kakkaroita hoitamaan siellä. En mä osaa tehdä mitään jollekin monivammaiselle lapselle joka on täysin autistinen.

Toiseus saatettiin osoittaa myös tekemällä yhdyskuntapalvelua suorittava näkymättömäksi. Palveluksen suorittajalle saatettiin viestittää monin tavoin, ettei hän kuulunut työyhteisöön. Seuraavassa Väpä kuvaa, kuinka näkymättömäksi tekeminen tapahtui hänen kohdallaan:

– Miten tää henkilökunta on sitten suhtautunut sinuun?

– Väpä: Ne on just tolle et jos mä moikkaan niin ne ei moikkaa ja muuta. Ei se mua haittaa ku en mä oo yleensä siel ylhäällä ollenkaan. Kyllähän mulla palais päreet jos mä joutuisin siellä konttorissa niitten kanssa olemaan.

Kaikkia haastateltaviani yhdistävä deprivatiotekijä yhdyskuntapalvelussa oli oman ajan menetyks. Osa haastateltavistani suhtautui tosin tähän menetyksen tunteeseen ristiriitaisin tuntein. Vapaa-ajan menetyks koettiin raskaana, samalla kun se myös koettiin oman elämäntilanteen kannalta positiivisena siinä mielessä, että palvelun suorittaminen pakotti säännölliseen elämäntapaan ja itsekuuriin oman ajan käytön suhteen. Erityisesti monet nuorena aloittaneet korostivat tätä puolta oman ajan menetyksessä. Vallitsevin tunne haastateltavien keskuudessa oli kuitenkin se, että oman ajan menetyksä voitiin eräässä mielessä verrata aikaan, jonka menetti vankeusrangaistusta suoritettaessa. Vaikka ajan menetyksessä siis olikin monia hyviä puolia, sisälsi se ennen kaikkea voimakkaan rankaisevan elementin haastateltavien mukaan. Erityisesti työssä käyvät haastateltavat korostivat vapaa-ajan menetyksen raskautta.

Jotkut työssä käyvistä haastateltavista kokivat oman työelämän ja rangaistuksen samanaikaisen suorittamisen niin raskaaksi, että he olivat harkinneet yhdyskuntapalvelun keskeyttämistä ja jäljellä olevan ajan suorittamista vankilassa. Näillä henkilöillä oli omakohtaista kokemusta myös vankilassa istumisesta. Heidän kertomuksissaan vankila esiintyi monessa suhteessa helpompana tapana suorittaa rangaistus kuin yhdyskuntapalvelu ennen kaikkea siksi, että siellä ei tarvinnut ottaa vastuuta omasta arkipäivästään ja ajan käytön suunnittelusta samalla tavalla kuin yhdyskuntapalvelussa. Yksi näistä palveluksen keskeyttämistä harkinneista on 48-vuotias metallialan pienyrittäjänä toimiva Jorma.

– Nyt kun sä oot ollut tässä yhdyskuntapalvelussa niin miltä tää tuntuu? Sullahan on tän suhteen vertailukohdta vankilaan.

– Jorma: No kyllä se rangaistuksesta käy. Tässä on tullut aika paljon asioita minun työssäni joita se on häirinnyt aika voimakkaasti koska ne määrätty viikonpäivät mä joudun oleen aina sieltä aamupäivän poissa ja sitä kun ei mielellään viitti asiakkaille kertoa kenen kanssa mä olen tekemisissä. Monelle on jäänyt sit sillein semmonen ihmetys että mihinhän se aina menee maanantaisin ja tiistaisin kun se on aamupäivän poissa ja iltapäivällä sitten tulee. Se on häirinnyt että on tullut mieleen tällä ajalla tän viiden kuukauden aikana että parempi ois kuitenkin ollut istua vankilassa kun se on kuitenkin vaan puolet siitä asiasta.

Ajan menetyksen tuskallisuus korostui varsinkin niiden haastateltavien kohdalla, jotka suorittivat palvelustaan viikonloppuisin. Vain kolme haastateltavaani suoritti palvelustaan viikonlopun aikana. He kuuluivat kaikki nuorten poikkeavien ryhmään. Viikonloppuisin palvelustaan suorittavan oli joka viikonloppu luovuttava kauan odotetusta viikonlopun vietosta, jotta palvelu voitaisiin suorittaa kunnolla. 22-vuotias Ande kuvaa seuraavassa, millaiselta tämä hänestä tuntui:

– Miltä se tuntuu tää ajatus palveluun menosta viikonloppuna?

– Ande: Olihan se tosi tymeptä ku mulla oli palvelukerrat aina lauantaina ja sunnuntaina yhdeksästä yhteen niin ei perjantaina pystynyt mihikään ryyppäämään lähteen kavereiden kanssa kun piti aamulla herätä aikaisin palveluun.

– Miltä se tuntui?

– Ande: Kyllä se vitutti suomeksi sanottuna.

Sitoutuminen yhdyskuntapalveluun tietyiksi ajoiksi viikossa useamman kuukauden ajan rajoitti muutenkin haastateltavien mahdollisuuksia suunnitella tulevaisuutta. Myös tällä tavalla yhdyskuntapalvelu sai piirteitä, joita saattoi varsinkin vankilassa aikaisemmin istuneiden haastateltavien mielestä verrata vankeusrangaistukseen. Vaikka rangaistustaan suorittava olikin vapaa palvelutuntien ulkopuolisen ajan, sitoi yhdyskuntapalvelun suorittaminen kokonaisvaltaisesti kaiken ajan. Erityisesti opiskelamaan hakeutuneet haastateltavat kokivat yhdyskuntapalvelun edellyttämän pitkäaikaisen sitoutumisen raskaana.

Useilla haastateltavista oman ajan käytön menetyksen tuskaa lisäsi se, että yhdyskuntapalvelun suorittaminen oli tiukasti valvottua. Vankilassa istuneiden mukaan ajan käytön valvonta oli yhdyskuntapalvelussa monin verroin ankarampaa kuin vankilassa. Valvonnan ankaruus korostui, koska jokaisen täytyi itse huolehtia siitä, että saapui ajoissa palvelupaikalle. Vankilassa ei tällaisia ongelmia ilmennyt. 45-vuotias Reiska oli haastatteluhetkellä työtön muurari, jolla oli useiden vuosien vankilakokemus. Tuomiot hän oli saanut törkeistä pahoinpitelyrikoksista. Pahoinpitelyt oli aina tehty pitkien juomapatukien aikana.

– Onks lusiminen helpompaa kuin yhdyskuntapalvelun suorittaminen?

– Reiska: Kato tähän vaatii sulta jotakin. Eihän lusiminen mitään vaadi.

– No mitä tää vaatii?

– Reiska: Tää vaatii just sitä että sä joudut toimimaan niin että sinä itse olet juomatta ja pidät niin että oot silloin kunnossa ku se päivä koittaa. Kun sun pitää käy-

dä niinä päivinä ja niinä tunteina mitä sun pitää tehdä. Vankilassa kun sä oot niin se on ihan sama. Oot vaan siellä. Ei tarte mitään tehdä, ovet avataan ja ruoka kantetaan sisään ja kaikki tehdään.

– Tätä juomatta oleminen on varmaan tosi vaikeeta?

– Reiska: Kyllä helvetin vaikeata. Ethän sä voi kun sulla on määrättyinä päivinä palvelu ja sun pitää silloin olla kunnossa ettet sä lennä tonne kaappihoitoon. Senhän näkee nuo tyytit tuolla linnakkeessa. Niil on yks vitun väli. Kun ne alkaa yhdyskuntapalvelua niin ne aattelee että voi mennä läpi kato näin liimassa tai olla koko ajan saatana pilvessä tai jossain mömmöissä. Kakku vaan menee mutta täällä se ei onnistukaan.

Erityisesti pitkään työelämässä olleet haastatellut aikuisiän poikkeavat kokivat valvonnan itsemääräämisoikeuttansa loukkaavana samalla tavoin kuin heidät olisi virallisesti julistettu holhouksen alaiseksi. Haastateltavat erosivatkin kertomustyyppin mukaan tässä kohtaa selvimmin toisistaan. Aikuisiän poikkeavat olivat sitä mieltä, että he pystyivät ottamaan vastuun elämästään ja suoriutumaan yhdyskuntapalvelusta huolimatta niistä vaikeuksista, joita heillä oli ollut elämässään. He kokivat kriminaalihuoltoyhdistyksen sosiaalityöntekijän tarkastussoiton palvelupaikalle lähinnä epäluottamuksen osoituksena. Tällä tavalla heidät luokiteltiin henkilöiksi, joihin ei voinut luottaa ja joita oli sen takia valvottava erityisen tarkasti. Nuoret poikkeavat eivät puolestaan kokeneet yhdyskuntapalvelun tiukkaa kontrollia samalla tavalla häiritsevänä. Tulkitsin tämän johtuvan siitä, että monet heistä olivat tottuneet erilaisten viranomaisten kontrolliin jo hyvin varhaisessa elämänvaiheessa.

Yhdyskuntapalvelu ja elämäntyylin murros

Takalan (1993, 163–164) tutkimuksessa todetaan, että henkilöt, joiden elämä oli järjestyksessä (koskien asuntoa ja työtä), kokivat vankeusrangaistuksen erityisen negatiivisena vaihtoehtona. Myös haastateltavissani oli sellaisia, joilla oli ainakin jokin tavallisen elämän peruselementti kunnossa. Heille vankilaan joutuminen olisi merkinnyt elämäntilanteen vaikeutumista monella tavalla. Vankeus olisi samalla merkinnyt sitä, että heidän pyrkimyksensä elämäntilanteen muuttamiseksi tai ennalleen pitämiseksi olisi romutettu.

Matti kuvaa seuraavassa, mitä vankeusrangaistus olisi merkinnyt hänen elämäntilanteelleen. Matti on haastateltuhetkellä ollut jo useita vuosia eronnut ja asuu vuokra-asunnossa. Yhteinen asunto jäi avioerossa vaimolle. Hänellä on tila-

päinen työpaikka yksityisellä lääkäriasemalla, joka pitää hänet hengissä ja auttaa häntä myös pitämään tuntuun ammattiinsa. Vankeustuomio olisi merkinnyt sitä, että hänen elämäntilanteensa olisi ”katastrofaalisella tavalla” huonontunut.

– Mitä linnareissu ois pahimmassa tapauksessa merkinnyt sun elämässä?

– Matti: No en ehkä työpaikkaa ois menettänyt täällä mutta mä oisin menettänyt asuntoni koska mä en ois pystynyt maksamaan vuokria enkä mä ois pystynyt hoitamaan mitään laina-asioita sinä aikana. Siis se ois ollut täysi katastrofi mun elämässä.

Matin kertomus on esimerkki siitä, kuinka keski-ikäisen elämäntyyli on tullut yhä uhatummaksi (esim. Beck & Beck-Gernsheim 1999). Vaikeuksistaan huolimatta Matti oli onnistunut pitämään vuokra-asuntonsa ja pysyttelemään työmarkkinoilla. Monet aikuisiän poikkeavista kuvasivat konventionaaliselta elämänradalta syrjään ajautumisensa vieläkin totaalisemmaksi. Lauri kuvaa seuraavassa, millaiseksi hänen elämänsä muotoutui hänen menetettyään työpaikkansa alkoholi-ongelmiensa takia. Lauri on koulutukseltaan insinööri ja hoitanut aikaisemmin vastuullisia tehtäviä yritysmaailmassa.

– Voisit sä kertoa vähän millaiseksi sun elämä muodostui niiden potkujen jälkeen?

– Lauri: Se oli semmoista raapimista että millähän helvetillä selviäisi tästä ja tästä. Se oli semmosta raapimista. Mulle tuli laskuja ja kirjeitä ja suunnattomia määriä papereita pankeista, verotoimistoista ja mistä hyvänsä. Mä vaan mättäsin ne yhteen mustaan jätessäkiin ja sit mä kärräsin ne kaatopaikalle. Ei mulla ollut mitään kykyä lukea niitä kaikkia. Siellä oli kaikennäköistä että sun pitää ilmoittaa sitä sun tätä. Ei mulla ollut mitään voimaa ja kykyä tehdä sitä.

Myös Lauri kuului niihin haastateltaviin, jotka olivat yhdyskuntapalvelun aikana onnistuneet saamaan työtä. Haastateltuhetkellä hänellä oli projektiluonteisia tehtäviä. Myös hänelle yhdyskuntapalvelu merkitsi mahdollisuutta, joka auttoi häntä elämäntilanteen muutoksessa. Vankeusrangaistus olisi tässä tilanteessa myös hänen kohdallaan ollut erittäin negatiivinen ratkaisu, kuten hän seuraavassa kuvaa:

– Mitä vankeusrangaistus olisi merkinnyt sulle.

– Lauri: Se ois ollut hirveän tuhoisaa. Jos ihmisellä on duunia ja ihminen on kipuamassa jostain kuilusta ylös niin että kynnet on siellä kuilun rajalla. Jos sitten tulee tommonen vankilarangaistus niin sitten se on hyvin kerettiläinen tuomio.

Laurin metafora ”kuilusta ylös kipuamisesta” ku-

vaa hyvin lähes kaikkien haastateltavien kertomuksia. Useat kertoivat, kuinka he yrittivät muuttaa lukkiutunutta ja turhauttavaa elämäntilannetta ja rakentaa tilalle jotain uutta. Jotkut olivat päässeet pyrkimyksissään pidemmälle kuin toiset esimerkiksi niin, että he olivat onnistuneet hankkimaan itselleen työtä tai lupauksen työpaikasta. Määräaikaisuus, tilapäisyys, satunnaisuus sekä epävarmuus olivat sanoja, jotka parhaiten kuvasivat lähes kaikkien haastateltavien työsuhteita, ja sama koski myös heidän ihmissuhteitaan ja asumistaan. Molempien kertomustyyppien edustajille oli tyyppistä, että he asuivat joko vanhempien luona tai tyttöystävän asunnossa. Kolme haastateltavista asui asuntolassa.

H. R. Fuchs Ebaugh (1988) käyttää teokseensa ”Becoming an Ex” nimitystä elämäntyylin murros kuvatessaan prosessia, jossa vanhasta elämäntyylistä ja sen rooleista pyritään eroon ja tilalle haetaan jotain muuta. Elämäntyylin murroksessa on kyse roolipaosta. Tutkimustaan varten Fuchs Ebaugh haastatteli eri ammattiryhmien ja elämäntyylien edustajia, jotka olivat käyneet läpi murrosprosessin. Haastateltavien joukossa oli opettajia, poliiseja, juristeja, vankeja, alkoholisteja ja prostituoituja. Yhteistä kaikkien haastateltujen murrosprosessille oli, että he kyseenalaistivat vanhan elämäntyylinsä ja etsivät jotain uutta sen tilalle. Tämä johti vähitellen vaihtoehtojen etsintään. Vaihtoehdot saattoivat alussa olla epämääräisiä. Vähitellen ne kuitenkin selkiintyivät ja tulivat suunnitelmallisemmiksi, ja henkilö saattoi luoda itselleen pakoroolin. Pakorooli luodaan sen jälkeen, kun henkilö on murtautunut vanhaan rooliin kuuluvasta elämäntyylistä ja luonut itselleen uuden identiteetin.

Myös haastateltavien elämäntyylin voi kuvata edellä kuvatun kaltaisena murrosprosessina siinä vaiheessa, kun he rupesivat ensimmäisen kerran pohtimaan elämäntapansa mielekkyyttä ja yrittivät vaihtelevalla menestyksellä sitoutua tavanomaisen elämän rooleihin. Osa heistä oli kohdannut useita vastoinkäymisiä. Yhdyskuntapalvelun aikaan he olivat juuttuneet turhauttavaan elämäntilanteeseen, josta ei tuntunut olevan minäkäänlaista ulospäystä. Yksi heistä on 30-vuotias Teuvo. Hänen elämänsä alamäen suurin syy on ollut alkoholi, josta hän on yrittänyt päästä useaan otteeseen eroon. Kaikki yritykset ovat kuitenkin epäonnistuneet. Alkoholi selittää myös sen, miksi Teuvo on saanut useita ehdollisia ja vankeustuomioita rattijuopumuksista. Haastatteluhetkel-

lä Teuvo on työtön. Hän asuu kaupungin vuokra-asunnossa. Teuvo kuvaa tuntojaan seuraavasti:

– No miltä tää elämä vaikuttaa nyt sitten ton tulevaisuuden suhteen?

– Teuvo: No se on vähän kiikun kaakun et muahan toi alkoholi on ruvennut pelottamaan Kumminkin kun on täyttänyt 30 niin mä tiedän että mitä pidemmälle tässä mennään niin sen hankalampaa siitä on päästä eroon ja muutenkin koulujen ja muiden suhteen niin tässä alkais oleen aika kiire ruveta sitten järjestämään tätä elämää. Et tavallaan niiku pelottaa tulevaisuus et kun tietää sen et kymmenen vuoden päästä ei varmaan enää onnistu. Jos tässä on vielä viis kuus vuotta työttömänä niin saattaa olla, että alkaa oleen aika työkyvytön et se tosiaan vähän pelottaa.

Kaikkien haastateltavien elämäntilanne ei kuitenkaan ollut niin lukkiutunut kuin Teuvon. Useat olivat toiveikkaita sen suhteen, että he pystyvät myös konkreettisesti muuttamaan elämäntyyliin parempaan suuntaan. Yhteistä kaikille haastateltaville oli, että tavanomaisen elämän roolit koettiin niinä pakoroleina, joihin samastuttiin mielellään ja jotka myös haluttiin omaksua. Tavanomainen elämäntyyli kuvattiin kertomuksissa harmonisena ja turvallisenä vastakohtana aikaisemmalle kaoottiselle elämälle, joka oli johtanut lainvastaisiin tekoihin. Elämäntyylin murrosprosessissa yhdyskuntapalvelulla oli tärkeä osuus siinä mielessä, että se ei sulkenut pois mahdollisuutta aloittaa ja ylläpitää elämänmuutosta. 45-vuotias Pena on entinen yrittäjä. Hänellä on taustalla useita pitkiä vankeustuomioita huumausainerikoksista sekä varkauksista ja petoksista. Hän on käyttänyt useita vuosia amfetamiinia. Yhdyskuntapalvelun aikaan hän kertoo olleensa jo yli vuoden ilman aineita.

– Onks tää yhdyskuntapalvelu auttanut sua jotenkin selvittämään sun suhdetta rikollisuuteen?

– Pena: On se ainakin siinä suhteessa, että se on mahdollisuus.

– Siis millä tavalla se on mahdollisuus?

– Pena: Siis ei nyt ihan anteeksiantoon mutta silloin jos pyrki eikä joutu sinne jatkuvaan kierteeseen niinku mitä mullakin oli 14 vuotta et mä sain niitä kakkua ja niin siihen jää helposti jumiin. Et pirin käytön mä oon kokonaan lopettanut ja pystyn tekemään duunia. Siin on jotenkin sellaista ajatusta että jos pystyy yrittämään niin voi pärjätä.

Pakottaessaan vastuunottoon ja suunnitelmallisuuteen yhdyskuntapalvelu auttoi myös epäsuorasti elämäntyylin murroksen ylläpitämisessä. Usealla haastateltavista normaalin arjen eläminen ei suinkaan ollut mikään selviö. Erityisesti katu- jengeissä sosiaalistuneille nuorille haastateltaville

yhdyskuntapalvelun edellyttämä elämäntyylin murros merkitsi konkreettisesti sitä, että he jou- tuivat omaksumaan palkkatyöyhteiskunnan elä- määntavan. Tätä elämäntapaa he olivat aikaisem- min kieltäytyneet omaksumasta ollessaan lasten- suojelulaitoksessa ja tarkkailuluokalla. Tällä ta- valla yhdyskuntapalvelusta tuli usean nuorten haastateltavan kohdalla myös eräänlainen so- siaalipedagoginen seuraamus, joka tuki heitä hei- dän pyrkiessään omaksumaan palkkatyöhön pe- rustuvaa elämäntapaa ja siihen kuuluvia selviyty- misstrategioita (vrt. Duff 2001, 89–92). Pete ku- vaa seuraavassa, millaista käyttäytymistä yhdys- kuntapalvelun suorittaminen häneltä edellytti. Pe- te on ollut lastensuojeluviranomaisten huostaan ottamana 11-vuotiaasta lähtien. Hän on viettänyt nuoruutensa eri lastensuojelulaitoksissa ja sijais- kodeissa. Hän on myös istunut vankilassa. Haas- tatteluhetkellä Pete kertoo odottavansa pääsyä op- pisopimuskoulutukseen:

– Mitä tän yhdyskuntapalvelun suorittaminen vaatii sulta?

– Pete: Tässä on se että sulla on enemmän vastuuta ittellä.

– Millä tavalla se vastuu näkyy kun sä aattelet omaa elämää ja sen sovittamista yhdyskuntapalveluun?

– Pete: Sun pitää herätä aikaisin tota mulla se alkaa seitsemältä ja sitten hoitaa toi homma sillein että ne ei heitä sua ulos sieltä.

– Mitä muuta se vaatii ettei ne heitä sua ulos sieltä?

– Pete: Tee homma niin hyvin kuin osaat ettei tuu sa- nomista siitä.

– Onks ne sitten tarkkoja sen suhteen?

– Pete: Ei mut sillain kyllä et sanomista siitä tulee jos sä rupeet kannään tai pölliin tai tällaista tai vittuile- maan soittaa poskee tai istut vaan autossa etter hoida hommias. Kyllähän siitä tottakai tulee sanomista.

Sosiaalityö yhdyskuntapalvelussa

Vaikka yhdyskuntapalvelu kuvattiinkin elämän- tyylin murrosta tukevana rangaistuksena, eivät haastateltavat kokeneet saavansa suoraista tukea tai opastusta kriminaalihoitoyhdistyksen so- siaalityöntekijöiltä. Muutamat haastateltavat ker- toivat, että he olivat toivoneet saavansa enemmän sekä keskusteluapua että ohjausta pyrkiessään ta- vanomaisen elämän näyttämölle. Sosiaalityöntek- kijöiden kanssa käytäviä keskusteluja kuvattiin enemmän yhdyskuntapalveluun liittyvien juridis- hallinnollisten kysymysten käsittelyksi, vaikka esi- merkiksi yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvi- tyksessä käsiteltiin myös erilaisia elämänhallin- taan liittyviä kysymyksiä. Nämä keskustelut ra-

joittuivat kuitenkin yhteen kertaan eikä niihin sittemmin yleensä palattu. Jatkossa sosiaalityön- tekijän rooli rajoittui haastateltavien kertomuk- sissa enemmän toimimiseen kaukaisena byrok- raattina, jonka tehtävänä oli lähinnä valvoa pal- velutehtävien moitteetonta suorittamista.

Muutama haastateltava toivoi saavansa pidem- piaikaista keskusteluapua erityisesti päihderiippu- vuutensa hoitoon. Yhdyskuntapalvelun yhteydes- sä on mahdollista suorittaa viiden tunnin päihde- huoltajakso, joka lasketaan osaksi palvelusta (Lin- derborg 2001, 198). Kaksi useisiin rattijuopu- muksiin syyllistynyttä haastateltavaa oli suoritta- nut tämän jakson, jonka he kuvasivat tuntimää- rältään täysin riittämättömäksi. He olisivat toivo- neet syvempää ja pidempiaikaista paneutumista päihdeongelmaansa, jonka he katsoivat olevan pääasiallinen syy vaikeuksiinsa ja ennen kaikkea siihen, että he olivat ajautuneet lainvastaisiin te- koihin³. Yksi alkoholin takia elämänsä sotkeneis- ta on Antti. Hän kuvaa tuntojaan seuraavasti:

– Pääsit sä koskaan jutteleen kriminaalihoitoyhdis- tyksen henkilökunnan kanssa sun elämäntilanteesta ja suhteesta alkoholiin?

– Antti: Kyllä aina silloin kun nähtiin mutta se oli aina niin pikaista niin että aika tiukka on niidenkin aikataulu vedetty.

– Mutta oisit sä halunnut jutella enemmän sitten?

– Antti: Minusta tohon rangaistustoimenpiteeseen saisi lisätä semmoisen jutun että kun sä oot kerran teh- nnyt lakia vastaan mikä se rikos onkin niin mun mielestä siihen ongelmaan pitäis saada apua. Et ihan sama jut- tu se on jos sulla on pää kipeä niin sä saat siihen aspi- riinia. Jos sä jätät pöhnäpäissäs kiinni ratista niin taval- laan se pitäis sillon ohjata johonkin hoitopaikkaan.

Yleinen asenne haastateltavien keskuudessa oli kuitenkin, että yhdyskuntapalvelu on ennen kaik- kea rangaistus eikä sosiaalityön tai muiden hoi- dollisten elementtien tulisi korostua siinä. Useat suhtautuivat myös epäilevästi kriminaalihoito- yhdistyksen sosiaalityöntekijöiden koulutukseen ja ammattitaitoon. Heille sosiaalityöntekijät olivat

³Oikeusministeriön asettama toimikunta (Komitean- mietintö 2002: 3) on ehdottanut sopimushoito-nimisen rangaistuksen liittämistä seuraamusjärjestelmään ko- keilumielessä vuoden 2004 alusta vuoden 2006 lop- puun. Sopimushoitorangaistus on tarkoitettu henkilöil- le, joiden rikollisuuden voidaan katsoa suuressa määrin olevan yhteydessä alkoholin tai huumausaineiden väärinkäyttöön. Sopimushoito on tuomittava enintään kahdeksan kuukauden vankeuden sijaan. Edellytyksenä sopimushoitoon tuomitsemiselle on tuomitun haluk- kuus hoitoon sekä kyky selviytyä hoitosuunnitelmasta.

pääasiassa rikoslain täytäntöönpanosta vastaavia virkamiehiä, kuten Raimo seuraavassa kuva:

– Mites tää yhdyskuntapalvelu? Onks tää muuttanu sun käsityksiäsi ja suhdettasi alkoholiin?

– Raimo: Ei koska tää on niin alhaisella tasolla. Näe ihmiset krimiksä jotka tätä työtä tekee nii ei niillä ole mitään käsitystä. Nehän vaan toteuttaa jotain lakia. Ne on ihan puhtaita virkamiehiä. Ne tekee just sen mitä heille on sanottu.

– Et sä ole joskus yrittänyt puhua heidän kanssaan tästä alkoholisuhteestasi?

– Raimo: Eihän niillä ole mitään koulutusta tällaisiin kysymyksiin. Nehän vaan etsii palvelupaikat ja katsoo että asiat hoituu. Ne tekee mitä on sanottu.

L. Eräsaari (1991, 159–160) käyttää varsinaisen sosiaalitoimen ulkopuolella tehtävästä sosiaalityöstä nimitystä apuprofessiot. Sosiaalityö on tällöin tullut avuksi valmiiseen professionaaliseen ympäristöön. Koulujen kuraattorit samoin kuin sairaaloiden ja terveyskeskusten sosiaalityöntekijät ovat esimerkkejä tällaisista apuprofessioista. Vaikka Eräsaari ei mainitse rikosoikeudellista järjestelmää, voidaan sitäkin pitää esimerkkinä valmiista professionaalista kentästä, jolla sosiaalityön asema on ongelmallinen (vrt. Svensson 2001). M. Christenin (2000, 475) mukaan sosiaalityöntekijät ovatkin ammattikuvansa epämääräisyyden takia marginalisoituneet yhdessä asiakkaiden kanssa. Tämä johtuu siitä, että sosiaalityö ei ole kyennyt tarjoamaan vakuuttavia intervention muotoja yhä monimutkaisemmiksi muuttuviin ongelmiin. Tällainen käsitys sosiaalityöstä marginaalissa olevana apuprofessiona sai vahvistusta myös haastateltavien kertomuksissa.

Yhdyskuntapalvelu toisena mahdollisuutena

Toteutuivatko yhdyskuntapalvelun tavoitteet haastateltavien elämässä? Sekä nuorten että aikuisiän poikkeavien kertomukset tukevat käsitystä, että yhdyskuntapalvelu toimii myös käytännössä. Molemmissa kertomustyypeissä todettiin yhdyskuntapalvelun olevan vähiten haitallinen rangaistusmuoto siitä huolimatta, että siihen kuului monia rankaisevia ja rajoitavia elementtejä. Yhdyskuntapalvelun merkitys tuleekin ymmärrettäväksi, kun sitä tarkastelee haastateltavien elämänsä taustaa vasten. Erilaisista lähtökohdistaan huolimatta molempien kertomustyyppien edustajia yhdisti se, että heidän lainvastaisen käyttäytymisensä oli yhteydessä heidän vaikeaan elä-

mäntilanteeseensa. Yhdyskuntapalvelun aikaan haastateltavat yrittivät kuitenkin eri tavoin muuttaa elämäntilannettaan niin, etteivät he enää ajautuisi lainvastaisiin tekoihin. Tässä tilanteessa molempien kertomustyyppien edustajat kokivat yhdyskuntapalvelun heille annettuna mahdollisuutena ja halusivat myös onnistua ja myös ottaa vastuun sen suorittamisesta. Rangaistuksen suorittaminen vankilassa tai työsiirtolassa olisi vaikeuttanut tai tehnyt tyhjäksi useimpien yritykset muuttaa elämänsä kulkua tai pysäyttävä tavanomaisessa elämäntavassa niillä siteillä, joita siihen oli esimerkiksi asunnon, tilapäisen työpaikan tai ihmissuhteen muodossa.

Yhdyskuntapalvelu oli sekä nuorille että aikuisiän poikkeaville myös käyttäytymään pakottava rangaistus. Yhdyskuntapalveluun sisältyvä käyttäytymispakko rankaisi ja tuki heitä pyrkimyksissä muuttaa elämäntilannetta. Usealle kuuksikaudelle jaettu rangaistus vaati samanlaista kärsivällisyyttä ja kykyä sitoutua, jota vaadittiin uuden elämän aloittamisessa. Myös tätä käyttäytymispakkoa ajatellen yhdyskuntapalvelu koettiin hyödyllisenä. Yhdyskuntapalvelussa haastateltavat joutuivat itse kantamaan päävastuun rangaistuksen suorittamisesta ja toimimaan tällä tavoin itsensä vartijoina.

Yhdyskuntapalvelua karsastettiin pitkään uusklassisessa rikosoikeudellisessa ajattelussa, koska sen pelättiin uhkaavan suhteellisuus- ja yhdenvertaisuusajattelua. Yhdyskuntapalveluun sisältyvän soveltuvuusselvityksen ajateltiin karsivan kaikkein syrjäytyneimmässä asemassa olevat vankilaan. Rangaistuksen ajateltiin soveltuvan keskiluokkaisille ja vakiintuneille henkilöille, joiden elämä oli joutunut tilapäisesti häiriöön juvuksissa ajon takia (Takala 1994, 114). Haastateltavien kertomukset antavat kuitenkin sellaisen kuvan, että yhdyskuntapalvelu soveltuu erilaisissa elämäntilanteissa oleville ihmisille, mikäli heiltä löytyy halua pyrkiä toteuttamaan tämän seuraamisen tavoitteita omassa elämässään. Tätä halukkuuttahan soveltuvuusselvityksessä tiedustellaan.

Olen tutkimuksessani verrannut yhdyskuntapalvelua A. Giddensin (1998, 185–187) ajatuksen toisten mahdollisuuksien politiikasta. Toisten mahdollisuuksien politiikalla tulisi luoda mahdollisuuksia siitä elämäntilanteesta käsin, jossa ihmiset ovat. Haastateltavien kertomuksia voi pitää esimerkkinä siitä, mitä toiset mahdollisuudet voivat merkitä rangaistuskäytäntöjen alueella ja samalla kriminaalipolitiikassa yleisemminkin. Tär-

keä kysymys tutkimuksessani oli, millä tavalla rangaistuksella voidaan vaikuttaa ihmisen käyttäytymiseen ja hänen muuhun elämäänsä. Halutaanko se tehdä niin, että rangaistus nähdään pelkästään tunteina ja päivinä mitattavana, vai halutaanko rangaistuksen sisältöä kehittää preventiiviseen suuntaan niin, että se parantaa lainrikkojen mahdollisuuksia kiinnittyä yhteiskuntaan ja muuttaa elämäänsä.

Yhdyskuntapalvelu on esimerkki jälkimmäisestä vaihtoehdosta. Rangaistuksen hyötynäkökohdientien ei välttämättä tarvitse olla ristiriidassa sen rankaisevuuden kanssa. Vankeusrangaistuksen tavoin yhdyskuntapalvelu rajoittaa monin tavoin siihen tuomittujen ajankäyttöä ja vaikeuttaa näin myös suunnitelmia koulutuksen ja työn suhteen. Yhdyskuntapalveluun tuomittu joutuu lisäksi suorittamaan kokonaan usealle kuukaudelle jaksetun tuomionsa vailla mahdollisuutta päästä ehdonalaan vapauteen. Palveluna tehtävästä työstä ei myöskään makseta minkäänlaista erillistä korvausta kuten vankilassa.

Yhdyskuntapalvelu restoratiivisen oikeuden näkökulmasta

J. Braithwaite (2001, 9–12) näkee modernien länsimaiden ongelman rikollisuuden sääntelyssä johtuvan siitä, että niissä ei ole löydetty sopivaa tasapainoa muodollisen ja epämuodollisen kontrollin välillä. Muodollinen kontrolli on usein abstraktia ja sen rajoissa sovellettavat toimenpiteet ovat rikoksentehtäjien elämäntilannetta ajatellen standardimaisia ja epätarkoituksenmukaisia. Hänen mukaansa rikosoikeudessa tulisi soveltaa restoratiivisen oikeusajattelun periaatteita. Restoratiivinen oikeus on yleisnimitys lähinnä erilaisille kansalaisaktiivisuuden varaan rakentuville rikosasioiden sovitteluohjelmille, joissa uhri, tekijä ja yhteisö pyritään saamaan yhteisen pöydän ääreen neuvottelemaan siitä, miten rikoksen aiheuttama vahinko sovitetään. Restoratiivisessa oikeudessa tavoitteena on kaikkien osapuolten eheyttäminen, vahvistaminen ja parantaminen. Rikoksen tekijän kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että hän sovittaa tekonsa yhteisesti muiden osapuolten kanssa sopimallaan tavalla ja korjaa näin suhteensa uhriin ja yhteisöön (ks. myös Braithwaite 1989).

Vaikka restoratiivisella oikeudella viitataankin lähinnä sovittelujärjestelmään, se tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman myös yhdyskuntapalve-

lun kehittämiseen. Onhan yhdyskuntapalvelun tavoitteissa implisiittisenä monia restoratiivisen oikeuden lähtökohdista. Tästä ovat vahvistuksena myös haastateltavien kertomukset. Keskeisinä yhdyskuntapalvelussa ovat palvelupaikka ja siellä tehtävä työ, jonka avulla lainrikkokkoja halutaan pitää normaalissa elämäntavassa. Useat haastateltavat kertoivat, kuinka he kokivat tekemänsä työn avulla korjaavansa yhteiskunnalle tekemänsä vääryyden. Varsinkin mielekkääksi koettua työtä tehneet korostivat yhdyskuntapalvelua tältä kannalta. Yhdyskuntapalvelu toi heille onnistumisen kokemuksi ja vahvisti heidän kiinnittymistään yhteiskuntaan. Yhdyskuntapalvelun kehittämistä ajatellen olisikin tärkeää pohtia, millaisia työtehtäviä palveluna teetetään ja millaisia valmiuksia palvelupaikoilla yleensä on ottaa vastaan rikoksesta tuomittu. Epämielekkäät tehtävät saatetaan kokea pelkästään rangaistuksena. Tätä rankaisevuuden ja toiseuden tunnetta saattaa lisätä palvelupaikan ilmapiiri, joka oli joidenkin haastateltavien kohdalla ennakkoluuloinen. Ongelmana tässä on kuitenkin palvelupaikkojen saatavuus yleensäkin (esim. Muilu 1999).

Restoratiivisen oikeuden näkökulmasta on mielenkiintoista pohtia myös sitä, miten yhdyskuntapalvelua voitaisiin kehittää niin, että sen yhteydessä voitaisiin järjestää säännöllisiä keskusteluja, joissa käsiteltäisiin lainvastaisiin tekoihin johtanutta elämäntilannetta ja suhdetta rikokseen. Muutamat haastateltavat olivat myös toivoneet tällaista keskusteluapua. Huomasin itsekkin aineistoa kerätessäni, että haastateltavat saattoivat kertoa hyvinkin avoimesti omasta elämästään ja siitä, mikä heidän elämäntilanteessaan oli johtanut lainvastaisiin tekoihin. Näissä keskusteluissa voitaisiin hyödyntää sosiaalityötä, jonka useat haastateltavat kokivat liian virkamiesmäisenä.

Restoratiivisen oikeuden periaatteita ei sellaisenaan voi tietenkään siirtää yhdyskuntapalvelun taustaideologiaksi. Lähtökohdista restoratiivisen oikeusajattelun mukaisissa ohjelmissa on, että rikosten säätely tapahtuu muodollisen rikosoikeudellisen järjestelmän ulkopuolella (esim. Ashworth 2002, 578–579). Sen periaatteita voidaan kuitenkin soveltaa silloin, kun muodollisen rangaistusjärjestelmän rajoissa halutaan kehittää yksittäisten ihmisten elämäntilanteeseen paremmin vastaavia ja herkemmin reagoivia rangaistusmuotoja. Yhdyskuntapalvelu voi olla esimerkki rangaistuksesta, jonka kehittämistä restoratiivisen oikeuden lähtökohdista olisi syytä edelleen selvittää.

KIRJALLISUUS

- ASHWORTH, A.: Responsibilities, Rights and Restorative Justice. *The British Journal of Criminology* 42 (2002): 3, 578–595
- BECK, U. & BECK-GERNSEIM, E.: Individualization and "Precarious Freedoms": Perspectives and Controversies of a Subject-oriented Sociology. P. 23–48. In: Heelas, P. & Lash, S. & Morris, P. (eds.): *De-traditionalization. Critical Reflections on Authority and Identity*. Oxford: Blackwell, 1999
- BRAITHWAITE, J.: *Restorative Justice and Responsive Regulation*. New York: Oxford University Press, 2001
- BRAITHWAITE, J.: *Crime, Shame and Reintegration*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989
- CHRISTEN, M.: La supervision en travail social. Une approche de la complexité bricolée au quotidien. *Droit et Societé* 46 (2000), 475–484
- CHRISTIE, N.: "Pinens begrensning." Oslo: Universitetsforlaget, 1982
- DUFF, R. A.: *Punishment, Communication and Community*. New York: Oxford University Press, 2001
- ERÄSAARI, L.: Yksilöllistävä sosiaalityö. Historian tarkastelua. *Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia A 7*. Jyväskylä 1991
- FUCHS EBAUGH, H. R.: *Becoming an ex, the process of role exit*. Chicago: University of Chicago Press, 1988
- GARLAND, D.: *The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society*. New York: Oxford University Press, 2001
- GIDDENS, A.: *Beyond Left and Right*. Cambridge: Polity Press, 1998
- HAGAN, J.: *Structural Criminology*. Cambridge: Polity Press, 1988
- HINES, J.: Trying to unravel the Gordian Knot: an evaluation of community service orders. P. 98–121. In: Mair, G. (ed.): *Evaluating the Effectiveness of Community Penalties*. Aldershot: Avebury, 1997
- KOMITEANMIETINTÖ 2002: 3. Laki sopimushoidon kokeilemisesta. Sopimushoitotoimikunnan mietintö. Helsinki: Oikeusministeriö, 2002
- KOSKINEN, P.: Kohti 2000-luvun rangaistusjärjestelmää. S. 129–138. Teoksessa: Hirvonen, A. (toim.): *Kohti 2000-luvun rikosoikeutta*. Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden laitoksen julkaisuja A: 8. Helsinki 1994
- KÄÄRIÄINEN, J.: Seikkailijasta pummiksi. Tutkimus rikosurasta ja sosiaalisesta kontrollista. Vankeinhoiton koulutuskeskuksen julkaisuja 1. Helsinki 1994
- LAG NR 1055/1996. Lag om samhällstjänst
- LAG NR 520/2001. Lag om ändring av strafflagen
- LINDERBORG, H.: *Brott och straff. En undersökning av samhällstjänsten som straff*. Åbo: Åbo Akademis förlag, 2001
- LINDERBORG, H.: *Samhällstjänsten som ett självdisciplinerande straff*. *Nordisk Tidskrift for Kriminalvidenskab* 89 (2002): 2, 106–126
- MCIVOR, G.: *Sentenced to Serve. The Operation and Impact of Community Service by Offenders*. Aldershot: Gower, 1992
- MCWILLIAMS, W. & PEASE, K.: *Models of Man and Community Service*. P. 24–45. In: Pease, K. & McWilliams, W. (eds.): *Community Service by Order*. Edinburgh: Scottish Academic Press, 1980
- MUILU, M.-L.: *Yhdyskuntapalveluun tuomittujen uusintarikollisuus. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisuja 2*. Helsinki 1999
- PEASE, K.: *Community Service Orders*. P. 51–94. In: Tonry, M. & Morris, N. (eds.): *Crime and Justice. An Annual Review of Research 6*. Chicago: University of Chicago Press, 1985
- REGERINGENS PROPOSITION 144/1996 ÅRS RIKSDAG. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om samhällstjänst och vissa därtill hörande lagar
- RIKOSOIKEUSKOMITEA 1976. Rikosoikeuskomitean mietintö. Komiteanmietintö 72. Helsinki: Oikeusministeriö, 1976
- SAMPSON, R. J. & LAUB, J. H.: *Crime and Deviance over the Life Course: The Salience of Adult Bonds*. *American Sociological Review* 55 (1990): 5, 609–627
- SAMPSON, R. J. & LAUB, J. H.: *Crime in the Making: Pathways and Turning Points through Life*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1993
- SVENSSON, K.: *I stället för fängelse. En studie av vårdande makt, straff och socialt arbete i frivård*. Lund Dissertations in Social Work 1. Lund: Lunds universitet, 2001
- TAKALA, J.-P.: Rangaistus ja siihen soveltuminen. Yhdyskuntapalvelun alkuvaiheita ja ongelmia. *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja* 120. Helsinki 1993
- TAKALA, J.-P.: Yhdyskuntapalveluun tuomittujen kokemukset ja rangaistusjärjestelmä. *Oikeus* 23 (1994): 2, 109–119
- UTRIAINEN, T.: *Yhteisölliset rangaistukset*. *Lakimies* 6–7/1998, 1198–1205
- WALKER, N.: *Why Punish*. Oxford: Oxford University Press, 1991
- WALSH, D. & SEXTON, P.: *An Empirical Study of Community Service Orders in Ireland*. Centre for Criminal Justice. Dublin: University of Limerick for Department of Justice, Equality and Law Reform, 1999
- YHDYSKUNTAPALVELUTOIMIKUNTA. *Yhdyskuntapalvelutoimikunnan mietintö*. Komiteanmietintö 41. Helsinki: Oikeusministeriö, 1989
- YHDYSKUNTAPALVELUN SUUNNITTELUYHDMÄ. *Yhdyskuntapalvelu vankilan vaihtoehtona. Kokeilusuunnitelma. Yhdyskuntapalvelun suunnitteluryhmän mietintö*. Helsinki: Oikeusministeriö, 1990
- ÖBERG, P.: *Livet som berättelse. Om biografi och åldrande*. Uppsala: Acta universitatis upsalaensis, 1997.

ENGLISH SUMMARY

Henrik Linderborg: Community service as punishment (Yhdyskuntapalvelu rangaistuksena)

The article presents the findings of an interview study with 28 persons serving community service sentences. The data were collected in spring 1999 through biographical interviews in which the emphasis was on the individual's life as a whole. Subjects reported believing that successful completion of their community service – which often lasted several months – required that they assumed more responsibility for their own lives. The sentence was usually served twice a week, three or four hours at a time. Depending on the individual's life circumstances, community service was performed either during weekends or in the evening after working hours. Unemployed persons served their time during the day. All interviewees thought that community service, when performed in this way, required the ability to plan ahead. This was by no means easy for all these people. For many interviewees the requirements

of long-term planning and a regular life meant they had to force themselves to behave and abstain from drinking, for example, so as not to spoil their chances of completing their punishment.

Regardless of their background situation, all the interviewees showed a common commitment during their community service to try and change their earlier lifestyle, i.e. the one that had led to their criminal behaviour, and to break loose from their previous roles and social networks. In these efforts to build up a conventional lifestyle, community service played an important role as an alternative to prison in the sense that it did not exclude the possibility of embarking upon and maintaining a new life style.

KEY WORDS

Community service, sentenced persons, interview study, attitudes, experiences, Finland